

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

เพลงเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อใช้เป็นสื่อในการให้ข้อมูล อารมณ์ ทักษะคติบางอย่างแก่ผู้ฟัง โดยใช้คำร้องบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ ใช้ทำนอง และจังหวะดนตรี เป็นส่วนเสริมด้านอารมณ์ ความรู้สึก เพลงจึงเป็นงานศิลปะทั้งในด้านคีตกกรรม และวรรณกรรม ที่สามารถบันดาลให้มนุษย์เกิดความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ร่าเริง เศร้าสร้อย ฮึกเหิม สร้างความรับผิดชอบ ปลุกปลอบใจ ให้กำลังใจ ให้มนุษย์มีมานะที่จะต่อสู้กับอุปสรรค หรือปัญหาต่าง ๆ ได้

เพลง คือ ผลงานที่ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างสละสลวย สอดคล้องตามจินตนาการ ความรู้สึก ความใฝ่ฝันของผู้ประพันธ์ เนื้อหาสาระของเพลงกลั่นกรองจากความคิด ที่สะท้อน ความเป็นจริงในสังคม ผู้ประพันธ์ต้องการถ่ายทอดให้ผู้ฟังรับทราบ ในรูปของการพูด ภาษาเขียน ที่ไพเราะ โดยนำมาประกอบเข้าไปกับดนตรี อันเป็นภาษาที่มีท่วงทำนอง จังหวะ และเสียงสูงต่ำ ดนตรีและเพลง จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (พรพิไล, 2539: 10)

บทเพลงหรือดนตรี ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในส่วนใดของโลกก็ตาม ก็จะได้รับ การดัดแปลง ให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ และศิลปวัฒนธรรมของคนในเชื้อชาติต่าง ๆ กันไป ทำให้เกิดผลงาน ประเภทต่าง ๆ ทั้งที่แตกต่างกันในแต่ละเชื้อชาติและภายในเชื้อชาติเดียวกัน เพลงจึงมีบทบาท สำคัญต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง นอกจากเพลงจะทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ ในแง่ของการพัฒนาจิตใจ และก่อให้เกิดความเจริญทางสติปัญญาแล้ว เพลงยังทำหน้าที่รับใช้สังคมอีกด้วย

ปราณี (2533: 12) ได้กล่าวถึงบทบาท และหน้าที่ของเพลงที่มีต่อสังคม ดังนี้คือ

1. เพลงจะทำหน้าที่เป็นเสมือนกับตัวแทนของระบบสัญลักษณ์ในทางสังคม ที่จะสะท้อน ออกมาให้เห็นตามความเชื่อทางศาสนาและระบบชนชั้นในสังคม
2. เพลงมีหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางกายภาพ เช่น การรบ การทำสงคราม การทำงาน ฯลฯ
3. เพลงเป็นเสมือนเครื่องควบคุมทางสังคม คอยรักษาบรรทัดฐานทางสังคม และชี้แนะ ระเบียบแบบแผนที่เหมาะสม รวมทั้งกำเนิดพฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคมอีกด้วย

4. เพลงมีบทบาทในการรักษาสถาบันที่สำคัญทางสังคม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ช่วยทำให้การประกอบพิธีกรรมมีเหตุผล และรักษาสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม

5. ทำให้เกิดความสืบเนื่อง และความมั่นคงทางวัฒนธรรม

นอกจากเพลงจะมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตมนุษย์แล้ว ยังเป็นวรรณกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ที่รวมบทประพันธ์ทางภาษา และดนตรีเข้าไว้ด้วยกัน เพราะคำร้องของเพลงในแต่ละท่อน ก็คือการเขียนคำประพันธ์หนึ่งบท แต่เป็นคำประพันธ์ที่จะต้องเข้ากัน ได้ดีกับท่วงทำนอง และจังหวะของเพลง การประพันธ์คำร้องนั้น จะต้องใช้ภาษาที่ได้รับการคัดเลือกมาแล้วเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถสื่อสารได้ตรงตามจุดประสงค์แห่งการประพันธ์ และจะต้องเป็นภาษาที่ไปกันได้ดีกับทำนอง จึงจะทำให้บทเพลงนั้นเกิดความไพเราะ

ไพโรธ (2542: 14) กล่าวไว้สรุปได้ว่าวรรณกรรมเพลง เป็นสายธารแห่งวัฒนธรรมที่สืบทอด และเป็นมรดกทางปัญญา วรรณกรรมต้องมีคุณค่าด้านอักษรศาสตร์ ซึ่งหมายถึง ความประณีตงดงามในด้านการใช้ถ้อยคำ สำนวนภาษา ความผสมกลมกลืนทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบ รวมทั้งสาระตลอดจนข้อคิดเห็น ที่แฝงอยู่ในเรื่องด้วย

เพลงจัดได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีบทบาททางสังคมค่อนข้างสูง เพราะเป็นวรรณกรรมที่เข้าถึงประชาชนได้ในวงกว้าง ทั้งที่มามีความรู้ อ่านหนังสือคล่อง จนถึงอ่านหนังสือไม่ออก ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเพลงใช้สื่อได้หลายรูปแบบ ทั้งทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และวารสาร รวมทั้งการจัดการแสดงสดตามสถานที่ต่าง ๆ ดังที่ บุญยงค์ (2525: 47) กล่าวว่า

...เพลงเป็นวรรณกรรม ที่มีสาระประเภทหนึ่งของวรรณกรรมไทย ที่เข้าถึงประชาชน ได้ดีกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ และนับวันวรรณกรรมเพลงก็ยังมีบทบาทมากขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้แต่งพยายามหิบบกปัญหาความเป็นอยู่ของคนทุกระดับ ทั้งที่เป็นเรื่อง เศรษฐกิจ สังคม การประกอบอาชีพ ออกมาตีแผ่อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ฟังก็จดจำได้ง่าย เพราะมีเสียงดนตรีประกอบ ทำให้เกิดความสนุกสนาน ไม่เคร่งเครียดกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน กล่าวได้ว่า วรรณกรรมเพลงกำลังได้รับความนิยม และมีบทบาทมากขึ้นตามลำดับ...

นอกจากการทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ในแง่ของจิตใจ และสังคมแล้ว เพลงยังทำหน้าที่รับใช้ มนุษย์ในแง่ของเศรษฐกิจ และการเมืองด้วย กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้มีส่วน เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานเพลง ไม่ว่าจะเป็นผู้ลงทุน โปรดิวเซอร์ นักประพันธ์ นักร้อง นักดนตรีผู้เรียบเรียงเสียงประสาน ผู้จัดจำหน่าย ตลอดจนนักจัดรายการเพลงทางวิทยุ และโทรทัศน์ ล้วนได้รับผลประโยชน์จำนวนมาก จากการสร้างสรรค์ผลงานเพลง ในด้านการเมืองนั้นจะเห็นได้ ว่า เพลงได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวใจ ปลุกใจ ปลุกกระดม รวมไปถึงการเรียกร้อง สิทธิเสรีภาพของมนุษยชน

วรุณ (2536: 1) กล่าวถึงความสำคัญของเพลงว่า เพลงมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ ทุกยุคทุกสมัย จากบทเพลงที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติสะท้อนความรื่นรมย์ในสังคม เช่น เพลงนอ่ย เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว ฯลฯ มาเป็นการสร้างเพลงเพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น การโฆษณาชวนเชื่อ ปลุกเร้าจิตสำนึก ระบายอารมณ์ และจินตนาการ เพลงจึงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด ต่อจิตสำนึกของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะบทเพลงที่เกิดจากการสะท้อนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ความขัดแย้งทางสังคม หรือบทเพลงที่มุ่งปลุกจิตสำนึกของคนในสังคม ที่เรียกว่า “เพลงปลุกใจ”

เพลงปลุกใจ (Patriotic Songs) เป็นเพลงที่มีเนื้อหา จังหวะ ท่วงทำนอง และจุดประสงค์ ที่แตกต่างจากเพลงที่ใช้ร้องกันทั่วไป มีผู้ให้ความหมายของเพลงปลุกใจไว้ดังนี้ สุจิต (2521, อ้างถึง ในประจักษ์, 2540: 65) กล่าวว่า เพลงปลุกใจ เป็นเพลงที่มีอยู่ในทุกสังคมมนุษย์ เป็นการสื่อ ความหมายที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการให้เกิดการยอมรับในเรื่องหนึ่ง ๆ และทำให้คล้อยตาม เพลงปลุกใจเป็นบทเพลงที่ใช้ขับร้อง หรือฟัง เฉพาะกรณีที่ต้องการรวมกันปฏิบัติกิจการอย่างใด อย่างหนึ่งในระดับชาติ หรือระดับกลุ่มทางสังคม ไม่ได้ใช้ฟังหรือขับร้องเป็นประจำวันอย่าง บทเพลงทั่วไป

วรรณลดา (2543: 67) ให้ความหมายของเพลงว่า เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้สึก อารมณ์ต่าง ๆ ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อชักชวนให้ประชาชนเกิดความรู้สึกนึก คิด และให้มีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามเหตุการณ์นั้น ๆ ส่วนมากจะชักชวนให้รักชาติ เสียสละเพื่อชาติ ให้มีความสามัคคี

ประวัติความเป็นมาของเพลงปลุกใจในประเทศไทย สันนิษฐานว่า น่าจะมีขึ้นในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ที่นาวาตรีหลวงวิจิตรเทศกถกิจ (กลาง โรจนเสนา) ได้ขอให้พระเจนดุริยางค์(ปิติ วาทยะกร)แต่งเพลงที่มีความคล้ายคลึงกับเพลงชาติฝรั่งเศส แต่พระเจนดุริยางค์กล่าวว่า มีเพลงลักษณะนี้อยู่แล้ว คือ เพลงสรรเสริญพระบารมี นาวาตรีหลวงวิจิตรเทศกถกิจจึงอธิบายเพิ่มเติมว่าต้องการ “เพลงปลุกใจ” โดยแยกออกจากเพลงของพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อให้เป็นเพลงสำหรับประชาชน ก็คือ “เพลงชาติ” ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนหลายครั้งจนถึง พ.ศ. 2482 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี (2481–2489) ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 6 เมื่อ 10 ธ.ค. 2482 โดยพันเอกหลวงสารานุประพันธ์ (นวล ปาจิณพยัคฆ์) ได้แต่งในนามของกองทัพบก ด้วยการปรับปรุงแก้ไขเนื้อร้องเพิ่มเติมจากที่พระเจนดุริยางค์ได้ประพันธ์ไว้ในปี 2475

แนวความคิดเรื่องเพลงชาติไทย ได้รับอิทธิพลจากทางตะวันตกซึ่งมีเพลงประจำชาติมาก่อน โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้เพลง God Save the Queen เป็นเพลงประจำชาติ ในปลายสมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2395 มีนายทหารอังกฤษ 2 นาย ได้ใช้เพลงนี้สำหรับฝึกทหารแตร ในการฝึกทหารของไทยสมัยนั้น ใช้แบบอย่างของประเทศอังกฤษทั้งหมด ดังนั้นเพลง God Save the Queen จึงใช้เป็นเพลงเกียรติยศ ถวายความเคารพต่อพระมหากษัตริย์ ใช้สำหรับกองทัพไทย ในระหว่างปี พ.ศ. 2395–2414 เรียกกันว่า “เพลงสรรเสริญพระบารมีอังกฤษ” จนกระทั่งปี พ.ศ. 2414 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสเมืองสิงคโปร์ ซึ่งขณะนั้นยังเป็นเมืองขึ้นของประเทศไทยอยู่ กองทหารดุริยางค์สิงคโปร์ ได้บรรเลงเพลง God Save the Queen ถวายความเคารพต่อพระมหากษัตริย์ พระองค์ทรงตระหนักดีว่า ประเทศมีความจำเป็นต้องมีเพลงชาติที่เป็นของตัวเอง เพื่อเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ แสดงถึงความเป็นเอกราชของชาติ จึงโปรดให้ตั้งคณะกรรมการไทยขึ้น เพื่อทรงปรึกษาหาเพลงที่แสดงถึงความเป็นไทย มาใช้แทนเพลง God Save the Queen คณะกรรมการไทย ได้เลือกเพลง บุษลินลอยเลื่อน ซึ่งเป็นเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยนำมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ ให้มีความเป็นสากลมากขึ้น และต่อมามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อร้อง และทำนองใหม่ จนเป็นเพลงชาติที่ใช้กันในปัจจุบันนี้

ธีระภาพ (2541: 11–13) กล่าวถึงความเป็นมาของเพลงไทยว่า ก่อนปี 2475 เพลงไทยแบ่งกว้าง ๆ เป็นเพลงไทยเดิม และเพลงพื้นบ้าน แต่หลังปี 2475 เกิดเพลงไทยประเภทที่สามคือ เพลงไทยสากล แนวเนื้อหาของเพลงไทยสากลในยุคแรก ช่วงทศวรรษ 2480 เป็นกลุ่มเพลงปลุกใจ เพลงรัก และเพลงชีวิต คือ เพลงที่หยิบยกเอารายละเอียดของคนในอาชีพต่าง ๆ มาพรรณนา

ด้วยคำร้องเรียบง่าย แต่กินใจ สะท้อนสภาพสังคม และเสียดสีการเมืองบ้าง ต่อมาหลังปี 2500 ได้แบ่งเพลงไทยสากลออกเป็น เพลงลูกกรุงกับลูกทุ่ง จนกระทั่งเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีเพลงประเภทที่สาม คือ เพลงเพื่อชีวิต การแบ่งแบบนี้ยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้ ในด้านเนื้อหาของเพลงก็มีหลากหลาย เช่น ตลกขบขัน รักหวานชื่น หัวอกขื่นขม สองแแงสามง่าม เสียดสีสังคม เป็นต้น

พรรณี (2542) กล่าวว่า เพลงไทยสากลที่เกิดขึ้นระหว่างหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 - พ.ศ. 2500 มีทั้งสิ้น 315 เพลงนั้น แบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ เพลงที่แสดงถึงความรัก 135 เพลง เพลงที่สะท้อนความเชื่อ ค่านิยมและโลกทัศน์ 69 เพลง เพลงที่แสดงถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวิถีชีวิต 64 เพลง เพลงปลุกใจ 18 เพลง เพลงสถาบัน 16 เพลง และเพลงบรรยายธรรมชาติ 13 เพลง เนื้อหาของเพลงเหล่านี้ได้สะท้อนวิถีชีวิตของคนไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 - พ.ศ. 2500 สะท้อนให้เห็นถึงความเดือดร้อน ความขาดแคลนจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และยังสะท้อนลักษณะสังคมไทยโดยรวม ทั้งระบบชนชั้น สถาบันครอบครัว ระบบค่านิยม ความเชื่อ และโลกทัศน์ รวมทั้งสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ เพลงแต่ละประเภทยังมีบทบาทแตกต่างกัน เช่น บทบาทในเชิงบันเทิงนาการ บทบาทในเชิงอบรมสั่งสอนขัดเกลาทางสังคม บทบาทในการเป็นเครื่องมือของรัฐในการเผยแพร่ และต่อต้านลัทธิทางการเมือง ขณะเดียวกันเป็นกระบอกเสียงถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดปัญหา และความต้องการของประชาชนให้ฝ่ายรัฐบาลได้รับทราบตลอดจนบทบาทในทางธุรกิจ ในฐานะเพลงประกอบการแสดง ทั้งภาพยนตร์ วิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งเป็นสินค้าในธุรกิจแผ่นเสียงอีกด้วย

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันจันทร์ที่ 21 ต.ค. 45 คอลัมน์ เดลินิวส์ วาไรตี้ ได้ระบุว่า เพลงปลุกใจ ปรากฏในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ที่มีทั้งเพลงหนึ่ง เพลงละคร และเพลงปลุกใจ ซึ่งเพลงปลุกใจในช่วงนี้ เกิดในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นช่วงที่มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในประเทศไทย คือ สงครามอินโดจีน สงครามโลกครั้งที่ 2 แผนการสร้างชาติยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์ ในช่วงนี้รัฐบาลได้ใช้เพลงปลุกใจเป็นเครื่องมือสร้างพลังความรัก และความสามัคคีของคนในชาติ โดยเฉพาะสงครามอินโดจีนที่ไทยมีปัญหา กับฝรั่งเศส เรื่องพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ หลวงวิจิตรวาทการ เป็นบุคคลที่มีบทบาทในการปลุกพลังรักชาติ โดยใช้เพลงที่ประกอบละครเรื่องศึกถลาง ที่ได้ประพันธ์เอง เช่น เพลงต้นเถิดชาไทย มีเนื้อหาปลุกใจให้คนไทยขยัน กระตือรือร้น และในบทละครเดียวกันนี้ ก็มี เพลงแหลมทอง มีเนื้อหาปลุกใจให้ความสำคัญกับความเป็นมาของชาติไทย

นอกจากนี้ ยังมีเพลงอีกหลายเพลง ประกอบละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ มีจุดประสงค์เตือนคนไทยมิให้ประมาท ให้สามัคคีต่อกัน เช่น เรื่องเลือดสุพรรณ, พระราชมณู, พระเจ้ากรุงธน, ศีกกลาง, เจ้าหญิงแสนหวี, มหาเทวี, น่านเจ้า, อนุสาวรีย์ไทย, เบญจเพส, พ่อขุนผาเมือง ฯลฯ ส่วนเพลงต่าง ๆ ได้แก่ เพลงตื่นเถิดชาวไทย, เลือดไทย, ถิ่นไทย, แหล่งไทย, รักไทย, รวมไทย, ไทยก้าวหน้า, แนวหน้าแนวหลัง, อุดสาหกรรม, ดำรงไทย, มาร์ชดำรงไทย, มาร์ชไทยสามัคคี, มาร์ชเตรียมพร้อม, รักชาติ, ยูวชนทหาร, ยูวนารี, เสียงสงคราม, เลือดอยุธยา, สู้มิตร, เกียรติกรรมกร ฯลฯ บทละคร และเพลงเหล่านี้มีเนื้อร้องที่ยังแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน เช่น เพลงในละครเรื่องมหาเทวี ที่ว่า

...เมื่อสิ้นชาติสิ้นแผ่นดินก็สิ้นคิด เรามายอมเสียชีวิตดีกว่า อยู่ยอมสูญชาติ
อย่าเป็นทาสศัตรู มะมาสู้ไว้ลายชาติไทยเรา...

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพลงปลุกใจหลายเพลงที่ยังคงอยู่ในความทรงจำของผู้คน ผู้ฟังสามารถร้องได้ จดจำเนื้อหา จังหวะ และทำนองเพลง ได้อย่างแม่นยำ แม้ว่าจะเป็นเพลงที่แต่งขึ้นมา นานแล้วก็ตาม ตัวอย่างเช่น เพลงตื่นเถิดชาวไทย ที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้แต่งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2480 เพื่อใช้ประกอบละครเรื่อง ศีกกลาง มีเนื้อหาปลุกใจให้คนไทยเกิดความขยันขันแข็ง กระตือรือร้น ดังนี้

...ตื่นเถิดชาวไทย...อย่ามัวหลับไหลลุ่มหลง ชาติจะเรืองดำรง ก็เพราะเราทั้งหลาย
...ถ้ามัวหลับมัวหลง เราก็คงมลาย เราต้องเร่งชวนชวาย ตื่นเถิดชาวไทย...

หรือเพลงแหลมทอง ซึ่งแต่งโดยผู้แต่งคนเดียวกัน แต่งในปีเดียวกันและประกอบละครเรื่องศีกกลางเช่นเดียวกัน แต่มีเนื้อหาแสดงถึงความเป็นมาของชาติไทย ดังนี้

แหลมทอง...ไทยเข้าครองเป็นแดนไทย รักกันไว้ เราพวกไทยในแดนทอง
แหลมทอง...ใครเข้าครอง เป็นแดนไทย แล้วย้ายแยกแตกกันไปเป็นสาขา...

จะเห็นได้ว่า เพลงปลุกใจ มีเนื้อหา จังหวะ และทำนอง ที่สามารถชักชวน ปลุกจิตสำนึก กระตุ้น ปลุกเร้าจิตใจของผู้ฟัง ให้มีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดตามจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน เป็นเพราะว่าผู้ประพันธ์เพลง มีความสามารถในการเลือกสรรถ้อยคำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

ประจักษ์ (2540: 110) กล่าวถึงการใช้คำในเพลงปลุกใจว่า เพลงปลุกใจส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาที่เป็นเอกภาพ (Unity) อยู่ในตัวเอง และมีจุดมุ่งหมายในการชักชวนอย่างชัดเจน เป็นเพลงที่มีลักษณะเด่นในการใช้ภาษา ถ้อยคำ เพื่อสื่อความหมายของบทเพลง ส่วนมากจะมีเนื้อหาเป็นชื่อของเพลงนั้น ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า ชื่อเพลงเป็นหัวข้อเรื่องสั้น ๆ ของเรื่องราวที่ปรากฏในบทเพลง เช่น เพลงเลือดสุพรรณ มีสาระกล่าวถึงวีรกรรมการต่อสู้ของชาวบ้านบางระจัน จังหวัดสุพรรณบุรีกับทหารพม่า และในบางครั้งความเป็นเอกภาพของเพลงก็เกิดขึ้นจากการเน้นส่วนสำคัญต่าง ๆ ของเพลง เช่น ท่อนสร้อย หรือการร้องซ้ำประโยคเดิม เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเน้นคำ เช่น เพลงตื่นเถิดชาวไทย เน้นคำว่า “ตื่นเถิดชาวไทย” เพลงเลือดสุพรรณ เน้นคำว่า “มาด้วยกัน”

เพลงปลุกใจ ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่เพลงที่มีคนนิยมฟังตลอด หรือที่เรียกว่าเพลงตลาด แต่เพลงปลุกใจ ก็เป็นเพลงที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน สามารถปลุกกระแสความเป็นชาตินิยม ปลุกจิตสำนึก ความรัก ความสามัคคีของคนในชาติขึ้นมาอย่างได้ผล บางขณะเพลงปลุกใจก็ซบเซาลงไป ซึ่งหมายถึงสถานการณ์บ้านเมืองที่เป็นปกติสุข เพลงปลุกใจจะเกิดขึ้นในบางสถานการณ์ที่ชาติบ้านเมืองต้องการให้มีการรวมพลัง رمزรงค์เพื่อปลุกจิตสำนึกให้เกิดความรู้สึก ฮึกเหิม สร้างกระแสความรู้สึกรับผิดชอบ ปลุกปลอบใจ ให้กำลังใจ ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาเหตุการณ์บางอย่างที่เป็นอุดมการณ์ของชาติ เพลงปลุกใจบางเพลงจะมีเนื้อหาที่ปลุกปลอบใจให้กำลังใจ มุ่งรวมพลังให้เกิดความรู้สึกรักชาติ ดังเช่น เพลงตื่นเถิดไทย มีเนื้อหาวา

... ตื่นเถิดไทย มาพร้อมใจน้องพี่ เราเลือดไทยเสรี ปฐพีรักยิ่ง
ตื่นเถิดไทย จงพร้อมใจทุกฝ่าย เรามิยอมแพ้พ่ายศัตรูร้ายมุ่ง...

เพลงรักกันไว้เถิด ที่กรมประชาสัมพันธ์ได้นำมาเปิดใหม่อีกครั้งในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ก็มีเนื้อหาชักชวนให้คนไทยหันมารักใคร่ปรองดองกัน เช่น

รักกันไว้เถิด เราเกิดร่วมแดนไทย จะเกิดภาคไหน ๆ ก็ไทยด้วยกัน
เชื้อสายประเพณี ไม่มีผิดกัน เกิดได้รงไทยนั้น ปวงชนทุกคนคือไทย...

บทเพลงปลุกใจพระราชนิพนธ์ “ความฝันอันสูงสุด” พระราชทานแก่ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน ที่ออกปฏิบัติหน้าที่ป้องกันอธิปไตยของชาติ มีเนื้อหาในลักษณะของการกระทำ

ที่ปิดทองหลังพระ พร้อมที่จะพลิกกายถวายชีวิตเพื่อชาติโดยไม่หวังผลตอบแทน เพลงเรารู้ เพลงดูบิดามารดร ก็มีเนื้อหาในทำนองเดียวกัน ฯลฯ จากที่กล่าวมาแต่ต้นแสดงให้เห็นว่าเพลงปลุกใจมีคุณค่าด้านเนื้อหาที่สะท้อนภาพสังคมได้ตรงตามยุคสมัย นอกจากนี้ ยังมีคุณค่าด้านรูปแบบการประพันธ์คำร้อง และกลวิธีการใช้ภาษาที่ปลุกเร้าให้เข้าถึงอารมณ์ของผู้ฟัง หรือวัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์ จากที่กล่าวมาแล้ว ทำให้ผู้วิจัย สนใจใคร่ศึกษาวรรณกรรมเพลงปลุกใจโดยจะศึกษาวิเคราะห์เพลงปลุกใจ ในด้านลักษณะเนื้อหาของเพลง รูปแบบการประพันธ์คำร้อง การใช้คำ และโวหารภาพพจน์ในเพลงปลุกใจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหา และจัดประเภทของเนื้อเพลง ตามประเด็นเนื้อหาของเพลงปลุกใจ
2. เพื่อศึกษารูปแบบ และจัดประเภทของรูปแบบการประพันธ์คำร้องในเพลงปลุกใจ
3. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้คำ และโวหารภาพพจน์ในเพลงปลุกใจ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับลักษณะเนื้อหาของบทเพลง และจัดหมวดหมู่ ประเภทของบทเพลง ตามประเด็นเนื้อหาของเพลงปลุกใจ
2. ทำให้ทราบเกี่ยวกับลักษณะของรูปแบบและจัดประเภทของรูปแบบการประพันธ์คำร้องในเพลงปลุกใจ
3. ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับลักษณะการใช้คำ และโวหารภาพพจน์ในเพลงปลุกใจ

ประมวลศัพท์

1. เพลงปลุกใจ หมายถึง สำเนียงขบร้อง และทำนองดนตรี ที่ปลุกเร้าใจให้เกิดความกล้าหาญ หรือ เกิดความกระตือรือร้น หรือเพื่อบ่มปลุกจิตสำนึกของคนในสังคม ให้เกิดความรู้สึกคล้อยตาม และต้องการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
2. เนื้อหา หมายถึง คำร้อง หรือ เรื่องราวของเพลง
3. รูปแบบของการประพันธ์คำร้อง หมายถึง ลักษณะการเรียบเรียงถ้อยคำตามประเภทของคำประพันธ์ หรือ ฉันทลักษณ์ของเพลง
4. การใช้ภาษา หมายถึง การเลือกใช้ถ้อยคำ และ โวหารภาพพจน์ในการประพันธ์คำร้อง